

ΤΟ ΧΘΕΣ, ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

του Πάνου Τσολάκη

Στο... μικροσκόπιο έβαλε τα Οθωμανικά διοικητήρια στον Ελλαδικό χώρο της περιόδου 1850 – 1912, ο επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ κ. Πάνου Τσολάκη, ο οποίος τα μελέτησε διεξοδικά.

Η μελέτη του αναφέρεται στα Οθωμανικά «κονάκια» που υπήρχαν σε όλες σχεδόν τις μεγάλες πόλεις και αποτελούσαν τα διοικητικά κέντρα της περιοχής, όπου στεγάζονταν οι αρχές της Οθωμανικής διοίκησης. Αρκετά από τα κτίρια αυτά διατηρούνται μέχρι σήμερα και στεγάζουν δημόσιες λειτουργίες, όπως νομαρχίες ή δικαστήρια.

Άλλα, όμως, έχουν καταστραφεί από διάφορες αιτίες. Ως κέντρα άσκησης της εξουσίας είχαν συνήθως κεντρική θέση τον αστικό ιστό και μέγεθος, όπως και μορφή, που τα έκαναν να ξεχωρίζουν.

«Στη μελέτη παρουσιάζονται 35 διοικητήρια από την Κρήτη μέχρι τη Φλώρινα, από τα οποία διατηρούνται τα 20 ενώ τα υπόλοιπα έχουν κατεδαφιστεί και τα γνωρίζουμε μόνο από φωτογραφίες και ορισμένα τοπογραφικά διαγράμματα. Ίσως ή να υπήρχαν και κάποια ακόμη, για τα οποία δεν διασώθηκαν τεκμήρια, με αποτέλεσμα να έχουν περιπέσει με την πάροδο του χρόνου στη λήθη», τόνισε ο επίκουρος καθηγητής. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε με έρευνες σε αρχεία και υπηρεσίες, με αποτυπώσεις και φωτογράφιση όσων διοικητηρίων διατηρούνται και με σχεδιαστική αναπαράσταση βάσει τεκμηρίων αυτών που σήμερα δεν υπάρχουν.

Τα Οθωμανικά διοικητήρια αποτελούν ένα σύνολο κτισμάτων εκλεκτικιστικής ή νεοκλασικής μορφολογίας συγκεκριμένων τύπων, τα σχέδια των οποίων εκπορεύονται συνήθως από την Κωνσταντινούπολη. Ο εκλεκτικισμός αποτέλεσε μία βαθιά τομή στη μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική παράδοση με νέες προτεινόμενες μορφές, που πρωτοεμφανίστηκαν στα αστικά κέντρα ως απόρροια των δυτικοευρωπαϊκών επιδράσεων και των εκσυγχρονιστικών τάσεων της Οθωμανικής διοικητικής μηχανής. Οι προηγούμενες δομές της παράδοσης, που εξέφραζαν τις τοπικές κοινωνικές ομάδες, θεωρήθηκαν ξεπερασμένες τόσο κατασκευαστικά όσο και μορφολογικά. Οι νέες ιδεολογικές τάσεις στράφηκαν προς τον εκλεκτικισμό, ο οποίος πρόσφερε τις αναγκαίες λύσεις στις αναζητήσεις φορέων και αρχιτεκτόνων.

Τα Οθωμανικά διοικητήρια βρίσκονται κτισμένα συνήθως στις θέσεις των προηγούμενων διοικητικών κέντρων. Όπου αυτό δεν ήταν εφικτό, χτίζονταν σε ελεύθερους ανοικτούς χώρους ή στα όρια των δήμων. Τα περισσότερα από τα κτίρια αυτά, αποτελούνται από δύο ορόφους, σπανιότερα από τρεις και μόνο μία φορά από τέσσερα (Θεσσαλονίκη). Αρκετά διοικητήρια είναι οργανωμένα με δύο πτέρυγες εκατέρωθεν ενός κυριαρχούντος μεσαίου χώρου, όπου βρίσκεται και το κλιμακοστάσιο ανόδου στον όροφο. Τα διοικητήρια των πόλεων Φλώρινας, Κοζάνης και Καστοριάς, από τα οποία διατηρείται μόνο το πρώτο, ήταν πανομοιότυπα μεταξύ τους και παρουσίαζαν περίπου τετράγωνη κάτοψη, με τους τέσσερις γωνιακούς χώρους του να προεξέχουν ελάχιστα στις όψεις.

Άλλα διοικητήρια περιλαμβάνουν ένα κεντρικό κυρίαρχο τμήμα, το οποίο συνοδεύεται από τέσσερις μεσαίες προεξοχές, από μία σε κάθε πλευρά. Στο εσωτερικό τους σχηματίζεται ένας προθάλαμος και ένας εγκάρσιος διάδρομος, οι οποίοι τέμνονται σταυροειδώς. Δύο σημαντικά διοικητήρια, των Ιωαννίνων και της Θεσσαλονίκης, παρουσιάζονται οργανωμένα γύρω από κεντρικό αίθριο. Τέλος, τα περισσότερα διοικητήρια έχουν τριμερή διάρθρωση με αξονικό διαμπερή προθάλαμο και εκατέρωθεν αυτού διατεταγμένα τα γραφεία. Όσα διοικητήρια διατηρούνται είναι χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα μνημεία και προστατεύονται. Ορισμένα παρουσιάζουν αλλοιωμένα ή ελλιπή τα μορφολογικά τους στοιχεία και μάλιστα σε δύο από αυτά έχει προστεθεί από ένας όροφος. Κάποια έχουν αποκατασταθεί υποδειγματικά, όπως της Μυτιλήνης, Βέροιας, Γιαννιτών και Τρικάλων, ενώ άλλα πρόκειται να συντηρηθούν σύντομα. ■

ΕΡΓΟ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ 2004-2006

Εάν σε παρελθόντες χρόνους ο John Ruskin (1819-1900) υποστήριζε ότι «η αναστήλωση είναι η πιο μεγάλη ατυχία που μπορεί να συμβεί σε ένα κτίσμα [...]», λίγα χρόνια αργότερα, ο Ο. Γιωναννοπί (1873-1945) συμπλήρωνε ότι «οι αναστηλώσεις οφείλουν να γίνονται πιο επιστημονικά».

Στην Ελλάδα, ευτυχώς, οι αναστηλώσεις φέρουν πλέον την υπογραφή των επιστημόνων – μηχανικών, αρχαιολόγων κτλ. Το αναστηλωτικό – και όχι μόνο – έργο τριών ετών στην περιφέρεια Κ.Μακεδονίας παρουσιάζεται στο τεύχος 3 της περιοδικής έκδοσης 2004-2006 της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων.

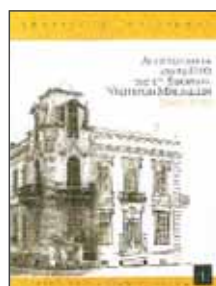
Ύστερα από μια «απουσία» περίπου 20 ετών (1984-2002) από το συγκεκριμένο αντικείμενο, η περίοδος 2004-2006 χαρακτηρίζεται από την εκ νέου ενασχόληση της Εφορείας με το πρόσθετο αντικείμενο του ελέγχου και της προστασίας των «ιστορικών τόπων».

Στις 158 σελίδες του τεύχους 3, παρουσιάζονται ενδεικτικά μελέτες επί νέων ή ήδη υφιστάμενων κατασκευών, συνοδευόμενες από πλούσιο φωτογραφικό υλικό (από το εξωτερικό και εσωτερικό των κτιρίων), αντίγραφα τοπογραφικών σχεδίων και διαγραμμάτων, αλλά και υπουργικών αποφάσεων, σχέδια κατόψεων και τομών, λεπτομέρειες διακόσμησης, πίνακες κτλ.

Το τεύχος χωρίζεται στις εξής πέντε ενότητες: α) Χαρακτηρισμός οικισμού ως «ιστορικού τόπου» και αποτοκισμένων τοιογραφιών ως «κινητού μνημείου (N.3028/02), β) Έλεγχος Μελετών Αποκατάστασης-Επανάχρησης Νεωτέρων Μνημείων, γ) Σύνταξη Μελέτης και Υλοποίηση Έργου από την Εφορεία, δ) Συμμετοχή της Εφορείας στο Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000» και ε) αρχιτεκτονικές μελέτες νέων οικοδομικών σε ιστορικούς τόπους.

Μεταξύ άλλων, παρουσιάζονται συγκεκριμένες περιπτώσεις οικισμών στην Καστοριά, μελέτες αποκατάστασης ή αλλαγής και χρήσης σε διατηρητέα της Ξάνθης (πχ, του πρώην Φρουραρχείου), η μελέτη και τα έργα στο «μηχανουργείο Αξυλιθιώτη» στη Θεσσαλονίκη, η διακρατική δράση «Βιομηχανική Κληρονομιά μεταξύ Γης και Θάλασσας» και άλλες περιπτώσεις κτιρίων σε Φλώρινα, Πιερία, Κοζάνη, Καβάλα, Θάσο, Θεσσαλονίκη και Χαλκιδική. ■

Όλα τα τεύχη διατίθενται από τα πωλητήρια των Μουσείων Θεσσαλονίκης, Βέροιας, Καστοριάς, Φλώρινας, Δίου, Πέλλας, Πολυγύρου, Καβάλας και Κομοτηνής.

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ - ΒΙΑ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ. ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

του Γιώργου Κουτούπη, Α

Κυκλοφόρησε το βιβλίο του αρχιτέκτονα Γιώργου Κουτούπη με τίτλο "Οικοδομική - Βία - Αρχιτεκτονική. Μια Μελετητική Περιήγηση στα Βαλκάνια", από τις εκδόσεις Ζήτη.

Ένας τρόπος για να προσεγγίσουμε ένα οικοδόμημα ή ένα κατασκεύασμα είναι να εξετάσουμε τον τρόπο που απαξιώνεται. Το ολοκληρωμένο έργο ή προϊόν, με την προφάνειά του, μοιάζει σχεδόν απροσπέλαστο. Ωστόσο, η καταστροφή δεν είναι ούτε ανατομία ούτε ανάλυση είναι μια σύνθεση από διαφορετική (αναστραμμένη) προοπτική.

Με αφορμή τις ...λουτρικές του περιηγήσεις στα μετα-ψυχροπολεμικά Βαλκάνια, ο μελετητής έρχεται αντιμέτωπος με τις εκφάνσεις τις φθοράς στο κτισμένο και μη περιβάλλον. Ακολουθεί τον μίτο της βίας που διατρέχει τα οικοδομικά κι αρχιτεκτονικά πράγματα, κι επιχειρεί να τα στοχαστεί μέσ' απ' το πρίσμα της καταστροφής (τους).

Εκδόσεις Ζήτη: www.ziti.gr ■

